

caades es van veure en l'obligació de sortir a la venda, mentre que els creditors buscaven pagaments segurs i sòlids per recuperar les seves inversions anteriors. Encara que Tiberi (que en el fons era un bon administrador) va garantir un període de divuit mesos per adaptar-se a la legislació, el diner va quedar immobilitzat i bloquejat a l'erari i al fisc, ben bé durant un any. El problema va ser, doncs, de manca de circulació de la moneda i no pas de manca real d'existències de moneda.

On es pot recolzar aquesta reflexió puntual sobre un problema concret, a més de fer-ho sobre textos historiogràfics? Doncs en el fet que remarca Sutherland: no es pot advertir cap sortida de nova moneda encunyada l'any 33 o just després d'aquest període perquè no hi va haver cap necessitat de fer-ho, donades totes les reserves existents que encara no havien circulat. I, en efecte, aquest punt del llibre de Sutherland és un dels poquíssims en què no pot comentar ni reproduir cap moneda per recolzar uns fets històrics.

Pensem que amb aquests dos exemples i amb el que hem comentat abans, n'hi ha prou per suggerir l'atenció del lector cap a aquest magnífic llibret de C.H.V. Sutherland, que s'ha de convertir en punt de reflexió i d'atenció important per a historiadors, i també per a filòlegs, en la seva relació amb la numismàtica i amb les evidències que del seu estudi es poden extreure.

Joan Gómez Pallarès

P. VILLALBA VARNEDA, *The Historical Method of Flavius Josephus*, E.J. Brill, Leiden 1986, 296 pp.

La publicació d'aquest treball del Dr. Villalba (producte de la tasca de gairebé deu anys d'investigació, que van desembocar en la seva tesi doctoral) és important per dues raons, a més de l'indubtable valor científic de la seva recerca. La primera va lligada amb el camp estrictament filològic: cal destacar que amb l'aparició d'aquest volum s'enceten a casa nostra els treballs sobre Flavi Josep, que no gaudien d'un especial predicament (encara que també s'ha d'indicar que el llibre s'ha hagut d'imprimir en anglès i a la Brill de Leiden, la qual cosa no és precisament un demèrit, sinó una lloança implícita a la qualitat de la feina feta). La segona raó lligaria el camp filològic amb l'anecdòtic: ha estat precisament a Barcelona on ha conegut la llum en primera instància aquest treball, precisament a Barcelona, on ara fa cinc-cents cinc anys va editar Spindeler, per primera vegada en una llengua romànica, la *Història dels Jueus* de Flavi Josep.

A un nivell més general, s'ha d'indicar també (l'autor ja ho procura en un apartat dedicat a exposar l'*status quaestionis* sobre el mètode historiogràfic de Flavi Josep) que aquest treball és el primer que persegueix dilucidar sobre quins fonaments reposen l'esperit i la narració historiogràfica flavianes, a partir de l'exhaustiva anàlisi filològica dels seus escrits (hi ha altres estudis i ar-

tics que toquen la qüestió —els de M. Stern, S.G. Leuty, S.F.B. Cohen, D.J. Ladouceur— però cap no ho fa amb l'ambició i la projecció de P. Villalba). Precisament aquesta idea final, la de descriure per mitjà de l'anàlisi del seu mètode històric, com fa historiografia Flavi Josep, ha d'haver estat la que hagi dut el Dr. Rengstorf (editor dels *Arbeiten zur Literatur und Geschichte des hellenistischen Judentums*, però també més directament de les imprescindibles concordances de l'obra de l'historiògraf jueu) a proposar l'edició d'aquest estudi com a número dinou de la col·lecció que dirigeix.

Anem a parlar, doncs, una mica de com està estructurat el llibre i de quin tipus d'informació i conclusions ens ofereix. L'estudi té dos grans eixos, vertebrats al llarg dels dos primers capítols, que donen pas a una mena de recapitulació-reflexió final sobre el mètode històric de Flavi Josep, en forma de llargues conclusions.

El primer capítol, titulat *The theory of historical cause* (pp. 1-62) estudia el concepte de causa històrica en Flavi Josep, en primer lloc mitjançant l'anàlisi filològica de les paraules que en la seva obra (i en la de qualsevol altre historiògraf) poden indicar «causa històrica»: αἰτία, ἀφορμή, πρόφασις, ἀρχή. En segon lloc, i a través de la recerca etiològica històrica, penetra en un doble pla, humà (la caiguda de Jerusalem, les guerres del poble d'Israel, etc.) i diví (la importància d'aquest segon pla es dedueix de la riquesa del vocabulari emprat quan es parla de conceptes transcendentals) de l'obra de Flavi Josep.

Potser la idea global més important que se'n desprèn, i a la qual al·ludeix el propi autor, sigui que Flavi Josep arriba a oferir una imatge d'historiografia intel·lectual, en la qual les causes i raons fonamentades sota els fets històrics tenen una base lògica i coherent.

El segon capítol, sota l'epígraf general de *Ars narrandi* (pp. 64-235), toca d'una manera directa l'anàlisi de tots els elements historiogràfics de l'obra de Flavi Josep, tant els que es desprenen de l'estudi dels elements històrics dins de la seva obra (personalitats històriques; els discursos directes i indirectes; la cronologia; la geografia; les institucions jueves i romanes, etc.), com els que ho fan de l'anàlisi més específica de la tècnica narrativa historiogràfica (dínosis, ècfrasis, anticipació històrica i també els elements més pròpiament flavians, com l'ús de la paradoxa o la construcció de proemis i epílegs), sense oblidar una petita menció als precedents literaris de l'historiògraf jueu (fins i tot es parla dels elements novel·lístics en la seva obra).

El darrer capítol, presentat com a *Conclusions: The methodology of Flavius Josephus* (pp. 242-272), és on desemboca l'exhaustiva tasca d'anàlisi duta a terme amb l'obra de Flavi Josep, i on se'ns ofereixen les línies mestres de la seva concepció i la narrativa historiogràfica: la història que escriu és pragmàtica, perquè paria sobretot de fets d'importància política per a la societat canviant en què van passar. També és apodíctica, perquè Flavi Josep (com algun altre dels seus il·lustres predecessors historiògrafs) sap utilit-

zar les proves, les referències i els testimonis d'un fet històric per tal de donar suport i confirmació a les seves pròpies idees, com a historiador, sobre el fet. I finalment és, com veïem, «científic», perquè en Flavi Josep, P. Villalba descobreix una «actitud d'investigador que busca materials nous per a la construcció de la seva obra i fa una crítica de les fonts de què disposa» (p. X de la presentació), tot i que quedi també clar que no se'n surt completament, perquè un historiador no deixa de ser un home lligat a un entorn i a unes influències determinades, que el duen, a vegades, a passar de la dada objectiva a l'opció personal i parcial.

El llibre és completat per un apartat bibliogràfic i per un índex general i un altre de paraules gregues citades.

No podem fer una altra cosa, doncs, que felicitar-nos per l'aparició d'aquest primer estudi de conjunt del Dr. Villalba sobre el concepte historiogràfic de Flavi Josep, el qual s'ha de convertir, sens dubte, en punt de referència obligat, a partir d'ara, per a qualsevol estudiós que vulgui acostar-se amb garanties a l'obra de l'historiador jueu.

Joan Gómez Pallarès
